

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ АКТУАРНОГО ПІДХОДУ В МЕЖАХ ОБРАНОГО МЕТОДУ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ

**Ю. А. Маначинська, кандидат економічних наук
Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету**

Розглянуто сучасні підходи до організації актуарного обліку як важливого механізму управління приростом економічної вартості бізнесу. Запропоновано виокремлювати зазначений його різновид серед традиційних підсистем облікового вчення з метою створення сприятливого інформаційного підґрунтя для стимулювання інвестиційної активності у розвиток вітчизняної економіки в цілому.

Облік, актуарний підхід, калькулювання собівартості, вартість бізнесу.

Тенденції змін на вітчизняному ринку зумовлюють потребу в перспективному баченні приросту економічної вартості бізнесу задля залучення інвестиційних вкладень у його розвиток. Варто зазначити, що сприятливе підґрунтя в нашій країні для цього вже створюється. Це зумовлено побудовою інформаційного забезпечення системи управління на базі прогностичної інформації, яка формується в організаційній системі актуарного обліку. Цей облік спрямований на оцінку майбутніх грошових потоків та інвестицій в економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та методики актуарного обліку, а також впливу його системи на калькулювання собівартості на вітчизняних теренах, ґрунтовно не розглядалися. Проте вагомий науковий доробок присутній у працях таких зарубіжних вчених, як М. Балер [18], В. Б. Івашкевич [5], М. І. Кутер [3], Ж. Рішар [3], Л. Н. Салімов [13], А. І. Шигаєв [17]. Відповідно, питання обліку витрат і калькулювання собівартості у відповідній сфері економіки завжди були об'єктом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців і практиків, зокрема З. А. Балченко [1], Г. Н. Бургонова [2], І. Р. Гавришків [4], Н. А. Каморджанова [2], С. Я. Король [6], П. О. Куцик [7], О. А. Мошковської [10], Л. В. Нападовської [11], Ю. М. Самопальнікова [14], О. М. Чабанюк [16] та інших. Проте в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених немає тотожної думки щодо обґрунтування оптимальності вибору відповідного об'єкта й методу калькулювання собівартості для суб'єкта господарювання та його впливу при цілковитій переорієнтації з урахуванням актуарної компоненти.

Мета дослідження – розкриття сучасних системних та послідовних підходів до облікового вчення на базі обґрунтування облікових аспектів

актуарного підходу як вагомої прерогативи змін в умовах інвестиційної активності на вітчизняному ринку капіталу.

Виклад основного матеріалу. Потреба у виокремленні у складі бухгалтерського обліку такої його підсистеми, як актуарної, зумовлена низкою факторів. Перш за все, сучасні тенденції змін у вітчизняній економіці зумовлюють цілковиту переорієнтацію на потребу у баченні майбутніх грошових надходжень. Зокрема, інвестора цікавить майбутня картина реалій сьогодення у відповідній сфері бізнесу України.

З огляду на вищезазначене, на базі обліково-аналітичного підґрунтя актуарних розрахунків повинна будуватися проектована звітність, яка б давала загальне уявлення про реальне становище вітчизняних суб'єктів господарювання. Організаційна компонента лежить в основі будь-якого облікового механізму. Варто зазначити, що вона створює його фундамент або архітектоніку структурної побудови.

Згідно з підходом А. І. Шигаєва [5], головною метою актуарного обліку є оцінка економічної вартості бізнесу, що створюється, та майбутніх грошових потоків суб'єкта господарської діяльності.

Згідно з підходом зарубіжних вчених, для досягнення зазначеної мети, в актуарному обліку вирішуються такі задачі:

- формування інформаційного базису про комерційну організацію, що є корисною під час прийняття рішень щодо вкладення капіталу в її подальший розвиток;
- створення інформаційного забезпечення задля прогнозування обсягу, термінів та ймовірності майбутніх грошових потоків;
- групування фінансової інформації про комерційну організацію з розмежуванням між фінансовою та операційною діяльністю [5].

Першоосновою забезпечення бажаного рівня результативності бізнес-процесів, окрім досягнення відповідних обсягів реалізації, є раціональна та обґрунтована калькуляція собівартості продукції (товарів, робіт, послуг). Саме вона лежить в основі важливого компонента формування кінцевих фінансових результатів діяльності в цілому.

Собівартість, як синтетичний показник, узагальнює в собі всі сторони діяльності підприємства. Від рівня собівартості залежить обсяг прибутку та загальний рівень рентабельності суб'єкта господарювання в цілому. Адже чим економніше використовуються трудові, матеріальні та фінансові ресурси у процесі здійснення господарської діяльності, тим більша ефективність основної діяльності та вищий рівень прибутку суб'єкта господарювання.

Чабанюк О. М. [16] трактує «калькулювання» як основний метод бухгалтерського обліку для підрахунку собівартості, який дає можливість сформулювати ціну та забезпечити дієвий процес управління діяльністю підприємств. Зміст калькулювання характеризується, як процес визначення вартості, що складається з таких етапів, як: науково-обґрунтоване групування витрат; визначення об'єктів обліку витрат, об'єктів калькулювання і калькуляційних одиниць; вибір методу розподілу непрямих витрат; відокремлення обліку поточних витрат на надання

послуг і капітальних вкладень; вибір методу обліку витрат та підрахунку собівартості.

Провідний український вчений Л. В. Нападовська [11] зазначає, що калькулювання собівартості – це прийом обліку, який дозволяє створити інформаційну базу для вибору виробничої стратегії та ціноутворення, оцінки ефективності діяльності окремих підрозділів та роботи окремих керівників або структурних підрозділів.

Мальська М. П. та Пандяк І. Г. дотримуються аналогічної точки зору, оскільки завдання цінової політики підприємств пов'язують із розробкою стратегії й тактики ціноутворення, зокрема визначення цін на нові продукти. Науковці наголошують на тому, що розробка самостійної цінової стратегії й тактики управління ціною – це постійно відтворювальний процес, адже неможливо обрати певну політику одноразово і реалізувати її впродовж тривалого часу. Цінова політика повинна постійно перевірятися та пристосовуватися до ситуації, що сформувалася на ринку [9, с. 203–204].

На думку багатьох зарубіжних дослідників, калькулювання собівартості, не має суттєвої прерогативи для процесу ціноутворення та для контролю за якістю, оскільки між собівартістю та якістю не існує прямо пропорційної залежності.

Проте зустрічається чимало непогоджень із таким твердженням, оскільки дослідження витрат, їх планування, аналіз, контроль та прагнення до їх зниження залишається однією з необхідних умов прибутковості бізнесу в цілому [16].

Постає нагальна потреба в цілковитій переорієнтації обліку витрат і калькулювання рівня собівартості на перспективу з урахуванням дії майбутніх чинників діяльності підприємств, тобто, постає потреба в обґрунтуванні перспективного приросту економічної вартості бізнесу. Отже, акценти доцільно здійснювати на майбутні грошові надходження на базі прогнозних показників як витратної, так і дохідної складової водночас.

На думку російських вчених В. Б. Івашкевича та А. І. Шигаєва [5], основою для здійснення такого економічного обґрунтування управлінських рішень є інформація актуарного бухгалтерського обліку. Такий облік, в сучасних умовах зростання ділової активності, стає дієвим засобом при формуванні собівартості на підприємствах та встановлення раціональної цінової політики.

Вітчизняна дослідниця Т. М. Сльозко [15] трактує актуарний облік як систему, що використовує метод подвійного запису і надає інформацію про зміну ринкової вартості суб'єкта на ринку.

На думку С. Я. Король [6], саме вартісна оцінка дає змогу узагальнити різні за формою складові вартості (такі як затрати матеріальних, трудових та фінансових ресурсів) і визначити собівартість складних економічних явищ. Відповідно, саме сукупна грошова оцінка матеріальних, трудових та фінансових витрат, яких зазнало підприємство в процесі виробництва та реалізації, становить його собівартість [6, с.170].

У наукових джерелах немає єдиної думки щодо трактування змісту методів обліку витрат та методів калькулювання собівартості. Провідний український вчений М. С. Пушкар [12] відокремлює вищенаведені поняття одне від одного, оскільки вважає за доцільне будувати визначення методу калькулювання на його економічній характеристиці – групування витрат на виробництво за об'єктами калькуляційного обліку із зазначенням мети такого групування – визначення собівартості та відхилень від стандартів.

Чабанюк О. М. [16] акцентує увагу на практичному застосуванні таких калькуляцій, як планова, кошторисна, звітна й нормативна. У свою чергу, чимало науковців, досліджуючи нормативну собівартість, наголошують на надзвичайній складності завдання визначення витрат, пов'язаних із наданням широкого їх спектру. Тому вчені звертають увагу на важливість впровадження у практику застосування концепції нормативних витрат, обґрунтовуючи цю обставину тим, що один працівник або група працівників, зазвичай, виконують кілька різних послуг, ідентифікацію яких необхідно здійснювати окремо.

Нападовська Л. В. вважає складання планових та нормативних калькуляцій невід'ємною частиною прогнозування діяльності підприємств. Тобто, згідно з підходом вітчизняного вченого, вид калькуляції визначається терміном складання відносно подій, які вже відбулися (фактична, звітна) або які ще відбуватимуться (планова, кошторисна, нормативна), та призначенням (для оцінки фактичної діяльності чи прогнозування діяльності підприємства) [11, с.161].

Відповідно, для аналізу результатів діяльності підприємства за попередні періоди та контролю виконання кошторису витрат використовується фактична собівартість [6, с.170].

Калькуляції фактичної собівартості призначені для контролю за виконанням її планової величини шляхом порівняння фактичних витрат із нормативними та наступним виявленням втрачених можливостей [11, с.165].

Король С. Я. наголошує на ретроспективному характері фактичної собівартості, що визначається як сума фактичних витрат за всіма статтями калькуляції у відповідному періоді [6, с. 170].

Обґрунтований вибір методу калькулювання собівартості на підприємствах значною мірою впливає на фінансові результати їх діяльності, адже зниження собівартості, за умови одночасного збереження їх якості, виступає вагомою прерогативою в умовах сьогодення.

У системі управлінського (внутрішньогосподарського) обліку використовують різні методи калькулювання собівартості. Так, залежно від повноти обліку витрат розрізняють методи: калькулювання повної (абзорпшен-костинг) та неповної собівартості (директ-костинг); за об'єктами обліку: попроцесний метод, попередільний метод, позамовний метод та ABC-метод; за оперативністю обліку та контролю витрат: облік фактичної собівартості та облік нормативних витрат [10].

Калькулювання собівартості за повними витратами передбачає включення всіх витрат, що пов'язані з виробництвом і реалізацією

готельного продукту, незалежно від їх поділу на постійні та змінні, прямі та непрямі. Тобто, згідно з підходом Л. В. Нападовської, метод обліку та калькулювання за повними витратами створює умови для отримання якісної інформації про всі витрати підприємства, пов'язані з виробництвом та реалізацією [11].

Якщо застосувати підхід вітчизняного вченого О. А. Мошковської [10], то важливою перевагою системи директ-костинг є можливість детального та якісного вивчення залежності між обсягом виробництва готельного продукту, витратами, маржинальним доходом та прибутком. Маржинальний прибуток – це різниця між ціною реалізації та змінними витратами. Зазначений метод широко використовують у плануванні та аналізі собівартості, під час прийняття управлінських рішень, пов'язаних із виробничими витратами підприємства.

Система обліку за повними витратами переорієнтовує бухгалтерський облік із процесу виробництва на процес реалізації, що надзвичайно актуально для підприємств, які функціонують у різних секторах економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведених досліджень, в умовах поглиблення ринкових перетворень постає нагальна потреба у цілковитій переорієнтації обліку витрат та калькулювання рівня собівартості на перспективу з урахуванням дії майбутніх чинників діяльності підприємств та перспективної оцінки приросту економічної вартості бізнесу. Зважаючи на такі тенденції, акценти доцільно здійснювати на майбутні грошові надходження на базі прогнозних показників, як витратної, так і дохідної складової водночас. Базисом для здійснення такого економічного обґрунтування управлінських рішень є інформація актуарного бухгалтерського обліку. Такий облік, у сучасних умовах зростання ділової активності на вітчизняному ринку капіталу, стає дієвим засобом при формуванні собівартості продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів господарювання та встановлення раціональної цінової політики.

Саме вартісна оцінка з урахуванням облікових аспектів актуарного підходу дає змогу узагальнити різні за формою складові вартості й визначити собівартість складних економічних явищ. Відповідно, саме сукупна перспективна грошова оцінка матеріальних, трудових і фінансових витрат, яких зазнало підприємство у процесі виробництва та реалізації, становить його собівартість, що є першоосновою здійснення актуарних розрахунків доцільності здійснення господарської діяльності у відповідній сфері господарювання. Сам процес калькулювання собівартості відбувається з використанням різних методів, зміст яких визначається способами групування витрат та їх розподілу на калькуляційну одиницю з урахуванням галузевої специфіки.

Список літератури

1. Балченко З. А. Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України : навч. посіб. / З. А. Балченко. – К. : КУТЕП, 2006. – 232 с.
2. Бургонова Г. Н., Каморджанова Н. А. Гостиничный и туристический бизнес: особенности бухгалтерского учёта и налогообложения : учеб. пособие / Г. Н. Бургонова, Н. А. Камарджанова. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 352 с.

3. Бухгалтерський учет: теория и практика : учеб. / Ж. Ришар, М. И. Кутер. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. – С. 640.
4. Гавришків І. Р. Облік та контроль доходів та витрат діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І. Р. Гавришків. – К. , 2008. – 20 с.
5. Ивашкевич В. Б., Шигаев А. И. Концептуальные основы актуарного учета и отчетности / В. Б. Ивашкевич, А. И. Шигаев // Аудит и финансовый анализ. – № 6. – 2010. – С. 42–54.
6. Король С. Я. Бухгалтерський облік в готельному господарстві : навч. посіб. / С. Я. Король. –К. : КНТЕУ, 2005. – 354 с.
7. Куцик П. О. Концептуальні основи управління витратами підприємств санаторно-курортної сфери / П. О. Куцик // Вісник Львівської комерційної академії ; ред. кол. Г. І. Башнянин, Ю. А. Дайновський, В. І. Єлейко та ін. – Серія: Економічна. – Вип. 24.– Л. : Львівська комерційна академія, 2007. – С. 411–416.
8. Кутер М. И. Анализ моделей статического и динамического учета / М. И. Кутер, М. М. Гурская // Экономический анализ: теория и практика. – 2010. – № 9. – С. 8–16.
9. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика : підруч. / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 472 с.
10. Мошковська О. А. Облік фінансових результатів: теорія та методологія : монографія / О. А. Мошковська. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 380 с.
11. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підруч. / Л. В. Нападівська. – 2-ге вид., доопрац. та допов. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 648 с.
12. Пушкар М. С. Історія обліку та контролю господарської діяльності : навч. посіб. / М. С. Пушкар, Н. В. Гавришко, Р. В. Романів. – Тернопіль. : Карт-бланш, 2003. – 223 с.
13. Салимов Л. Н. Сущность инвестиционной активности и ее значение в управлении региональной экономикой // Вестник Челябинского государственного университета. – 2009. – № 9. – Экономика. – Вып. 20. – С. 34–41.
14. Самопальникова Ю. Н. Учет затрат на предприятиях гостиничного бизнеса : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. экон. наук : спец. 08.00.12 / Ю. Н. Самопальникова ; Урал. гос. техн. ун-т. – УПИ им. С. М. Кирова. – Екатеринбург, 2006. – 25 с.
15. Сльозко Т. М. Бухгалтерський облік в умовах інституційних перетворень: теорія і практика : монографія / Т. М. Сльозко. – К. : Центр навч. л-ри, 2013. – 304 с.
16. Чабанюк О. М. Особливості обліку витрат та калькулювання собівартості готельних послуг / О. М. Чабанюк // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Серія «Економічні науки». – Вип. 9 (33). – Серія «Облік і фінанси». – Ч. 3. – 2012 / [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/59.pdf>
17. Шигаев А. И. Истоки методологии и современное понятие актуарного учета за рубежом и в России / А. И. Шигаев // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 5. – С. 20–30.
18. Baller M. The role of an efficient actuarial infrastructure / Martin Baller // Conference “Insurance in Central Asia”, Almaty, May 28th – 29th , 2010. – P. 41–44.

Рассмотрены современные подходы к организации актуарного учета как важного механизма управления приростом экономической стоимости бизнеса. Предложено выделять отмеченный вид учета среди традиционных разновидностей учетного учения с целью создания благоприятной информационной подпочвы для стимулирования инвестиционной активности в развитие отечественной экономики в целом.

Учет, актуарный подход, калькулирование себестоимости, стоимость бизнеса.

In the article the modern going is considered near organization of actuarial account as important mechanism of management of economic cost of business an increase, it is suggested to select the noted type of account among the traditional varieties of registration studies with the purpose of creation of favourable informative basis for stimulation of investment activity in development of domestic economy on the whole.

Account, actuarial approach, calculation of prime price, business cost.

УДК 338.43 : 631.874 : 631.5

ВПЛИВ СИДЕРАТИВ НА ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ ПОЛІССЯ

***А. М. Москаленко, заступник директора з маркетингу та
інноваційної діяльності***

***Інститут сільськогосподарської мікробіології
та агропромислового виробництва НААН***

Проаналізовано ефективність застосування сидератів для забезпечення відтворення родючості ґрунтів Полісся. За результатами економічної оцінки доведено, що застосування сидератів є дієвим заходом відновлення та підвищення продуктивних властивостей ґрунтів за впливом як на потенційну, так і на ефективну родючість.

Сидерати, економічна оцінка, потенційна і ефективна родючість, ефективність.

Збереження і відтворення родючості ґрунтів – пріоритетна проблема, розв’язання якої є неодмінною умовою сталого та високоефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Як наслідок, Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» одним із пріоритетів визначено забезпечення екологічно збалансованого природокористування, що передбачає збереження та відтворення природно-ресурсного потенціалу, в т. ч. і родючості ґрунтів [11].